

МЕҲМОНХОНА ФАОЛИЯТИДА ХАРАЖАТЛАР ҲИСОБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Нигора Алимова – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти мустақил
изланувчиси

Аннотация: Ушбу мақолада меҳмонхона фаолиятида харажатлар тушунчаси ўрганилган. Меҳмонхона фаолиятининг хусусиятлари очиқ берилган. Халқаро стандартларга мувофиқ кўрсатилган хизматлар таннархи учта категориядан, жумладан тўғридан-тўғри материал харажатлар, тўғридан-тўғри меҳнат харажатлари ва устама харажатлардан иборат эканлиги таъкидланган. Тадқиқот жараёнида меҳмонхона фаолияти устама харажатлари таркиби ишлаб чиқди. Меҳмонхона фаолиятида устама харажатларни таннарх объекларига тақсимлашнинг учта босқичдан иборат услубий тартиби, меҳмонхона фаолиятида битта ўрин жой таннархини костинг қилиш тартиби ҳамда меҳмонхона фаолиятида устама харажатларни ҳисобга олишга доир бухгалтерия ёзувлари таклиф этилган.

Таянч атамалар: меҳмонхона фаолияти харажатлари, устама харажатлар, тақсимлаш базалари, тўғридан-тўғри материал харажатлари, тўғридан-тўғри меҳнат харажатлари, меҳмонхона битта ўрин жой таннархи.

Аннотация: В данной статье рассматривается понятие затрат в гостиничной деятельности. Раскрыты особенности гостиничной деятельности. Отмечается, что стоимость оказываемых услуг в соответствии с международными стандартами состоит из трех категорий, включающих прямые материальные затраты, прямые затраты на оплату труда и накладные расходы. В процессе исследования была разработана структура накладных расходов гостиничной деятельности. Предложен трехэтапный методический порядок отнесения накладных расходов на объекты затрат в гостиничном хозяйстве, способ калькуляции стоимости одного места в гостиничном хозяйстве, бухгалтерские проводки по учету накладных расходов в гостиничном хозяйстве.

Ключевые слово: расходы гостиничной деятельности, накладные расходы, базы распределения, прямые материальные затраты, прямые затраты на оплату труда, себестоимость одной койки в гостинице

Annotation: This article explores the concept of costs in hotel activities. Features of the hotel's activities are revealed. It is noted that the cost of services provided in accordance with international standards consists of three categories, including direct material costs, direct labor costs and overhead costs. In the process of research, the structure of overhead costs of hotel operations was developed. A three-step methodological procedure for allocating overhead costs to cost objects in hotel operations, a method of costing the cost of one seat in hotel operations, and accounting records for accounting for overhead costs in hotel operations are proposed.

Key words: hotel operating costs, overhead costs, allocation bases, direct material costs, direct labor costs, hotel per-occupancy cost

Бугунги кунда ресурслар тежамкорлиги корхоналар самарадорлигини таъминлашда муҳим омил ҳисобланади. Бу эса ўз навбатида харажатларни оптималлаштириш, таннархни қисқартириш, маҳсулот (иш ва хизматлар) самарадорлигини оширишни тақозо этади. Корхона харажатларида салмоқли ҳиссани маҳсулот (иш ва хизматлар) таннархи ташкил этади. Аксарият кўпчилик соҳага доир адабиётлар таҳлили шуни кўрсатадики, ишлаб чиқариш харажатларини ҳисобга олиш ҳамда тайёр маҳсулотлар ва товарлар таннархини аниқлаш масалалари ўрганилган. Лекин, хизмат кўрсатувчи соҳаларда, жумладан меҳмонхона хўжаликларида хизматлар таннархи ҳисоби етарли даражада тадқиқ қилинмаган. Хизматларнинг таннархини аниқлашнинг методологиясини такомиллаштириш зарурияти мавжуд. Янги Ўзбекистон жаҳон ҳамжамияти билан интеграциялашувининг кенгайиши барча соҳалар каби бухгалтерия ҳисобини ҳам халқаро интеграциялашувини талаб этмоқда. Соҳага Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари (МҲХС) жадал жорий этилмоқда. Ушбу қўйилган вазифалар илғор хорижий тажрибаларни ўрганиш ва амалиётимизга жорий этиш, МҲХСлари асосида молиявий ҳисоботни тақдим этишни тақозо этади. Шу боис, республикамиз ҳудудларида иқтисодиётнинг драйверига айланаётган туризм ва меҳмонхона хизматлари соҳасида харажатлар ҳисобини халқаро стандартлар асосида янгича талқинда ёритиб бериш ҳамда такомиллаштириш ўта долзарб мавзу ҳисобланади.

Меҳмонхона хизматлари соҳасининг муҳим хусусияти харажатларнинг асосий таркибий қисмида ўзгарувчан харажатларнинг салмоғи катта эмаслиги, доимий харажатларнинг ҳиссаси катталиги билан ажралиб туради. Меҳмонхонада бўш турган номер-хонаси бу меҳмонхонанинг доимий йўқотиши, мавжуд имкониятдан тўлалигича фойдалана олмаслиги ҳисобланади. Бу бизнес соҳасининг хусусияти ҳар қандай юқори ташкилотчилик ва юқори меҳмонхона хизмати кўрсатилган тақдирда ҳам унинг имкониятларини тўлиқ жорий қилишнинг қийинлиги билан белгиланади.

Меҳмонхона хизматлари таннархини ҳисоблаш ўзининг хусусиятларига эга деб ҳисоблаймиз. Улар қуйидагилар билан белгиланади.

Биринчидан, ишлаб чиқариш корхоналарида маҳсулот таннархи объекти ҳисобланса, меҳмонхона хўжаликларида эса кўрсатиладиган хизматлар таннарх объекти ҳисобланади.

Иккинчидан, меҳмонхонада яшаш учун номер фондини тақдим қилишдан ташқари, мижозларга савдо хизматлари, ресторан хизматлари, маиший хизматлар, экскурсия-гид хизматлари, конференция зали, ахборот технологиялари хизматлари ва бошқа хизматлар кўрсатилади. 15-сон МҲХС “Харидорлар билан шартномалар бўйича тушумлар” стандартига мувофиқ ҳар бир кўрсатилаётган хизмат алоҳида “бажарилишларга оид мажбуриятлар” сифатида идентификация қилиниши мумкин. Ушбу ҳар бир бажарилишларга оид мажбуриятларнинг таннархини ҳисоблашга зарурят туғилади.

Учинчидан, таннархи объекти кўпайгани боис, барча таннархи объектларига тааллуқли бўлган устама харажатлар юзага келади ҳамда ушбу устама харажатларни таннарх объектларига сабаб-оқибат мезонлари асосида тақсимлаш керак бўлади.

Тўртинчидан, хизматларни сотиш билан боғлиқ ҳолатлар, яъни хизматалар чегараланган вақт доирасида амалга оширилади. Хизмат меҳмонхона ҳудудида амалга оширилади. Меҳмонхона хизматлари моддий эмас, уни кўриб ёки моддий ҳис қилиб бўлмайди. Асосий ресурслари бўлиб замонавий жиҳозланган меҳмонхона биноси ва малакали персоналлари ҳисобланади. Меҳмонхона хизматларида тугалланмаган ишлаб чиқариш долзарб эмас (аксарият ҳолларда бўлмайди). Хизматлар кўрсатиш ҳажми мавсумийлигига қараб тебранувчан ҳисобланади. Меҳмонхона хизматлар жамғарилмайди. Олинган даромадлар ва амалга оширилган харажатлар ой бўйича ҳисобланади. Мижозлар меҳмонхона сифати хизматига катта талабларни қўяди. Меҳмонхона хизмати сифати унинг фаолиятининг асосий мезони ҳисобланади. Меҳмонхона хизматлари сифати комфортлик даражасига қараб дунё стандартлари бўйича баҳоланади. Меҳмонхона бизнесининг яна бир хусусияти унинг фаолият кўрсатиши кўп жиҳатдан жойлашган жойига ҳам боғлиқ ҳисобланади. Меҳмонлар меҳмонхонани танлашда ўзларига қўлай, марказ, муҳит яхши, экологик тоза ҳудуд, яшил ҳудуд, диққатга сазовор жойларга яқинлигини ҳам инобатга олишади.

Бешинчидан, меҳмонхона хўжаликлари харажатлари турли туман ва модда жиҳатидан ҳам кўп ҳисобланади, қайсики бу ҳолат харажатларни илмий асосда таснифлаш ва ҳисобга олишни талаб этади. Бир кунлик яшаш, яъни “бир кунлик койка таннархи”ни ҳисоблаш ўта муҳим ҳисобланади. Бу ахборот меҳмонхонада бошқарув қарорларини қабул қилиш, нархни белгилаш ҳамда рентабеллик даражасини ҳисоблашда ўта фойдали ҳисобланади.

Халқаро стандартлар ҳамда концептуал қоидаларга мувофиқ меҳмонхона хизматлари қуйидаги барча мезонлар бажарилган тақдирда тушум ва харажат сифатида тан олинади:

- шартномага мувофиқ хизмат кўрсатувчида ваъда қилинган хизматларни амалга оширганлиги учун қопламаларни олишга бўлган ҳуқуқ юзага келади;
- мижозларга кўрсатилган хизматлар учун олинган маблағлар иқтисодий нафнинг кўпайишига олиб келади;
- тушум миқдорини қиймат ифодасида пул ўлчовида баҳолаш мумкин бўлади;
- хизматлар билан боғлиқ харажатларни аниқлаш ва баҳолаш имконияти бўлади.

Халқаро стандартларга мувофиқ харажатларни корхонанинг асосий фаолияти билан боғлиқ харажатлар ва асосий фаолияти билан боғлиқ бўлмаган харажатларга таснифланган.

Асосий фаолияти билан боғлиқ харажатларда операцион харажатлар салмоқли ҳиссани ташкил этади. Меҳмонхона фаолиятида операцион

харажатларга сотилган хизматларнинг таннархи, сотиш харажатлари, маъмурий бошқарув ва бошқа операцион харажатлар киради.

Меҳмонхоналарнинг асосий фаолияти билан боғлиқ бўлмаган харажатлари деганда, корхонанинг асосий фаолияти жараёнида юз бериши ёки юз бермаслиги мумкин бўлган, яъни асосий фаолияти билан кам боғлиқликда бўлган харажатлар тушунилади. Буларга фавқулотдаги харажатлар, узоқ муддатли активларни тугатилиши, сотилиши ва бошқа чиқарилишидан зарарлар ҳамда валюта маблағларини қайта баҳолашдан зарарларни киритиш мумкин.

Амалдаги тартибга мувофиқ меҳмонхона хизматлари таннархига: “хизматларни кўрсатишда моддий харажатлар; хоналарга хизмат кўрсатувчи ишчи ходимларнинг иш ҳақи ва ЯИТ; бевосита хоналарда турган асосий воситаларнинг амортизацияси (кондиционер, совитгичлар, телевизор, мебель ва бошқа асосий воситалар); бошқа бевосита ишлаб чиқариш харажатлари”¹ киритилган. Халқаро стандартларда асосий воситалар амортизацияси бу билвосита харажат сифатида устама ишлаб чиқариш харажатлари таркибига киритиш кўзда тутилган. Шу боис, ишлаб чиқариш ёки хизмат кўрсатиш билан билвосита харажатларни устама харажатлар таркибида ҳисобга олиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Меҳмонхона фаолиятида кўрсатилган хизматлар таннархини ҳисоблаш услубиёти тўлиқ ишлаб чиқилмаган. Халқаро стандартларга мувофиқ кўрсатилган хизматлар таннархи учта категориядан иборат: тўғридан-тўғри материал харажатлар; тўғридан-тўғри меҳнат харажатлари ва устама харажатлар.

Меҳмонхона фаолиятида тўғридан-тўғри материал харажатларга меҳмонхона хизматини кўрсатиш билан боғлиқ моддий харажатлар, жумладан пардоз-андоз анжомлари, сочиқ, чойшаб, совун, товарлар, нонушта, озиқ-овқат маҳсулотлари ва бошқа харажатлар киради. Тўғридан-тўғри материал харажатларни тан олишнинг муҳим мезон ушбу моддий харажатларнинг у ёки бу хизмат турларига бевосита боғлиқлиги ҳисобланади.

Меҳмонхона фаолиятида тўғридан-тўғри меҳнат харажатлари меҳмонхона ходимларининг миқдорларга хизмат кўрсатиш фаолиятига бевосита боғлиқ бўлган меҳнат соатлари учун ҳисобланган меҳнат ҳақи ҳамда ижтимоий суғарта харажатларини ўз ичига олади.

Устама харажатлар деганда, таннарх объеклари ҳисобланган меҳмонхона хизматлари турларининг бир нечтаси билан алоқадор бўлган, даставвал жағариладиган, сўнгра ҳисобот даврида хизматлар таннархига маълум мезонлар асосида тақсимланадиган умумий харажатлар тушунилади. Энг муҳим масала меҳмонхона хизматларида устама харажатларни тақсимлаш услубиётини такомиллаштириш бўлиб ҳисобланади. Бунинг учун иккита масалага аниқлик киритиш керак бўлади:

1. Хизматларни таннарх объекти сифатида белгилаб олиш;

¹ https://gazeta.norma.uz/publish/doc/text143540_mehmonhona_biznesi

2. Устама харажатларни белгилаб олинган таннарх объектларига тақсимлаш.

Меҳмонхона кўп қиррали фаолият ҳисобланади. Меҳмонхона миқозларига яшаш учун номер-хона тақдим қилиш билан бир қаторда бир қанча хизмат турларини тақдим қилишлари мумкин. Меҳмонхона фаолиятида таннарх объекти сифатида қуйидаги фаолиятларни қараш мумкин: яшаш учун хона-номер тақдим этиш; савдо фаолияти бўйича; умумий овқатланиш фаолияти; маиший хизматлар ва бошқа хизматлар.

Меҳмонхона фаолиятининг муҳим хусусиятларидан бири бу устама харажатларни идентификация қилишнинг қийинлигидир. Меҳмонхона фаолиятида харажатларни бевосита ва билвоситага ажратишда аниқ чегараларни белгилаш мураккаб ҳисобланади. Биз тадқиқотлар жараёнида меҳмонхона фаолиятида қуйидаги харажатларни устама харажатлар категориясига киритиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз (1-расм).

Устама харажатлар, меҳмонхона фаолиятида “қўшимча ишлаб чиқариш харажатлари” деб номланиб, уларни тақсимлашда қуйидаги базалардан биронтасини қўллаш кўзда тутилган:

- меҳмонхона хизматлари таннархига киритилган бевосита харажатларга мутаносиб равишда;
- меҳмонхона хизматлари харажатларига бевосита киритилган ходимлар меҳнатига ҳақ тўлаш суммасига мутаносиб равишда;
- хизматларнинг режали таннархига мутаносиб равишда;
- меҳмонхона фонди умумий майдонига мутаносиб равишда.²

Устама харажатлар, меҳмонхона фаолиятида “қўшимча ишлаб чиқариш харажатлари” деб номланиб, уларни тақсимлашда қуйидаги базалардан биронтасини қўллаш кўзда тутилган:

- меҳмонхона хизматлари таннархига киритилган бевосита харажатларга мутаносиб равишда;
- меҳмонхона хизматлари харажатларига бевосита киритилган ходимлар меҳнатига ҳақ тўлаш суммасига мутаносиб равишда;
- хизматларнинг режали таннархига мутаносиб равишда;
- меҳмонхона фонди умумий майдонига мутаносиб равишда.³

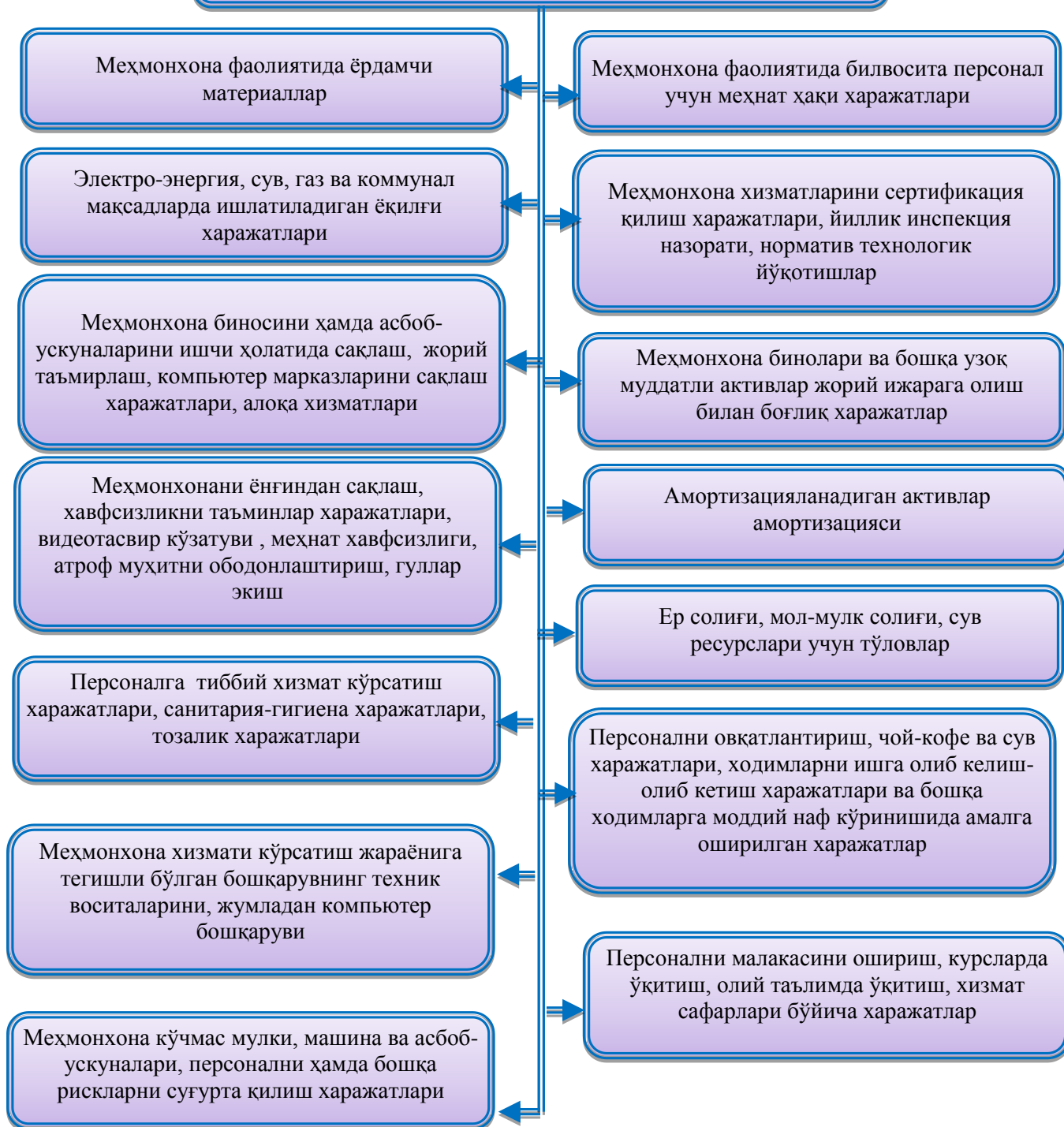
Устама харажатлар, меҳмонхона фаолиятида “қўшимча ишлаб чиқариш харажатлари” деб номланиб, уларни тақсимлашда қуйидаги базалардан биронтасини қўллаш кўзда тутилган:

- меҳмонхона хизматлари таннархига киритилган бевосита харажатларга мутаносиб равишда;
- меҳмонхона хизматлари харажатларига бевосита киритилган ходимлар меҳнатига ҳақ тўлаш суммасига мутаносиб равишда;
- хизматларнинг режали таннархига мутаносиб равишда;

² https://gazeta.norma.uz/publish/doc/text143540_mehmonhona_biznesi

³ https://gazeta.norma.uz/publish/doc/text143540_mehmonhona_biznesi

МЕҲМОНХОНА ФАОЛИЯТИДА УСТАМА ХАРАЖАТЛАР



1-расм. Устама ишлаб чиқариш харажатларининг таркибий қисмлари.⁴

⁴ Д.С.Ташназарова. Устама ишлаб чиқариш харажатлари маҳсулот таннархини шакллантиришда муҳим омил. //“Zamonaviy marketing texnologiyalari: tendensiyalar, muammolar va istiqbol” mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy

- меҳмонхона фонди умумий майдонига мутаносиб равишда.⁵

Бизнинг фикримизча, устама харажатларни тақсимлаш устама харажатлар режаси ишлаб чиқиши керак. Чунки, устама харажатларнинг жами суммаси фақат ой охирида ёки бошқа ҳисобот даврининг охирида аниқланиши мумкин. Лекин, хизматлар таннархи жорий аниқланиши талаб этиладиган кўрсаткич ҳисобланади. Шу боис, устама харажатлар режа кўрсаткичи асосида хизматлар таннархига тақсимланиши лозим. Бунинг учун меҳмонхона фаолиятида устама харажатларни бир неча босқичларда тақсимлаш талаб этилади.

Хизматлар таннархини ҳисоблашда муҳим жараён меҳмонхона фаолиятининг устама харажатларини сётларда акс эттириш жараёни бўлиб ҳисобланади. Бунинг учун 2620 - “Меҳмонхона фаолиятида устама харажатлар” сётни қўллаш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Ушбу сётнинг қўлланилишини қуйидаги жадвалда акс эттирамиз (1-жадвал):

1-жадвал

“Samarkand Travel Hotel” МЧЖда 2022 йил январь ойида меҳмонхона фаолиятида устама харажатларни ҳисобга олишга доир бухгалтерия ёзувлари

Молиявий-иқтисодий операциялар	Бухгалтерия ёзуви		Сумма
	Дебет	Кредит	
Меҳмонхона фаолиятида ёрдамчи материаллар	2620	1010	145 899 715
Меҳмонхона фаолиятида билвосита меҳнат ҳақи харажатлари	2620	6710	182 948 300
Персонални овқатлантириш, чой-кофе ва сув харажатлари, ходимларни ишга олиб келиш-олиб кетиш харажатлари	2620	6990	103 320 450
Асосий воситалар амортизацияси, мол-мулк солиғи, мол-мулкни суғурталаш харажатлари	2620	0200	250 324 900
Электро-энергия, сув, газ ва коммунал тўловлар, ер солиғи	2620	6990	167 846 845
Меҳмонхона биносини ҳамда асбоб-ускуналарини ишчи ҳолатида сақлаш, жорий таъмирлаш харажатлари	2620	1010, 6990	179 450 620
Меҳмонхона хизматларини сертификация қилиш харажатлари, йиллик инспекция назорати, норматив технологик йўқотишлар бўйича харажатлар	2620	6990	56 850 600
Бир ойда устама харажатларини бюджетлаштирилган тақсимлаш ставкаси асосида меҳмонхона хизматлари таннархига олиб борилиши	2021	2620	840 868 000
	2022	2620	176 298 000
	2023	2620	68 764 300
Ой мабойнида тақсимланмай қолган меҳмонхона			

anjuman tezislar to'plami. –Самарқанд, 2022 йил 10 декабрь. Б. 219-223да келтирилган ишланма муаллиф томонидан қайта ишланган.

⁵ https://gazeta.norma.uz/publish/doc/text143540_mehmonhona_biznesi

устама харажатлари сотилган хизматлар таннархига олиб борилиши 711 130 сўм (1 086 641 430 – 1 085 930 300)	9130	2620	711 130
------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	------	------	---------

Ушбу жадвал асосида хулоса қилиш мумкинки, устама харажатлар 2620 “Меҳмонхона фаолиятида устама харажатлар” счётида тўпланилади. Ушбу счётларда маълумотлар юқоридаги жадваллардаги ҳисоб-китоб маълумотлари асосида меҳмонхона хизматлари, жумладан номер-хона тақдим қилиш – 840 868 000 сўм, савдо-ресторан хизматлари – 176 298 000 сўм ва маиший хизматлари – 68 764 300 сўм тақсимланади. Натижада, меҳмонхона хизматларига жами тақсимланган сумма 1 085 930 300 сўм ташкил этади. Юқоридаги жадвалда 2620 – счётнинг дебетиде тўпланган сумма ҳақиқатда амалга оширилган меҳмонхона фаолияти устама харажатларини тавсифлайди. Жами ҳақиқатда амалга оширилган устама харажатлар 1 086 641 430 сўмга тенг. Ўртадаги фарқ тақсимланмай қолган устама харажатларни ташкил қилади 711 130 сўм (1 086 641 430 – 1 085 930 300)ни ташкил этмоқда. Белгиланган тартибга мувофиқ ушбу сумма сотилган хизматлар таннархига олиб борилиши мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Ушбу ишланмалар меҳмонхона хизматлари таннархини тўғри аниқлаш имкониятини беради.

Хулоса ва таклифлар.

Тадқиқотлар асосида қуйидаги хулосаларга келинди:

1. Меҳмонхоналарда таннарх ҳисобини такомиллаштириш ўта долзарб масала ҳисобланади. Меҳмонхоналар серкирра фаолият билан шуғулланади. Меҳмонхонада яшаш учун номер фондини тақдим қилиш, мижозларга савдо, ресторан, маиший, экскурсия-гид, конференция зали, ахборот технологиялари ва бошқа хизматлар кўрсатилади. Таннархи объекти кўпайгани боис, устама харажатларни таннарх объектларига сабаб-оқибат мезонлари асосида тақсимлаш талаб этилади. Хизматлар меҳмонхона ҳудудида амалга оширилади. Меҳмонхона хизматларида тугалланмаган ишлаб чиқариш бўлмайди. Меҳмонхона хизматлар жамғарилмайди. Меҳмонхона хўжаликлари харажатлари турли туман ва модда жиҳатидан ҳам кўп ҳисобланади. Ушбу хусусиятларни ҳисоб сиёсатини шакллантиришда инобатга олиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

2. Халқаро стандартларга мувофиқ кўрсатилган хизматлар таннархи учта категориядан, жумладан тўғридан-тўғри материал харажатлар, тўғридан-тўғри меҳнат харажатлари ва устама харажатлардан иборат эканлиги таъкидланди. Тадқиқот жараёнида меҳмонхона фаолияти устама харажатлари таркиби ишлаб чиқилди.

3. Меҳмонхона фаолиятида устама харажатларни таннарх объектларига тақсимлашнинг учта босқичдан иборат услубий тартиби тавсия этилди. Унга мувофиқ: биринчи босқичда ҳисобот даврида устама харажатларнинг режаси, яъни бюджети ишлаб чиқилади; иккинчи босқичда устама харажатлар меҳмонхона хизматлари фаолият турлари ва бўлимларга тақсимланади; учинчи

босқичда меҳмонхонанинг бошқа бўлимларига тўғри келадиган устама харажатларини меҳмонхона хизматлари турларига тақсимлаш амалга оширилади.

4. Тадқиқотлар асосида меҳмонхона фаолиятида битта ўрин жой таннархини костинг қилиш тартиби ҳамда меҳмонхона фаолиятида устама харажатларни ҳисобга олишга доир бухгалтерия ёзувлари таклиф этилди.

Ушбу таклиф ва тавсияларнинг амалиётга қўлланилиши меҳмонхона фаолиятида харажатлар ҳисобини халқаро стандартларга мувофиқ ҳисобга олишга ҳамда хизматлар бирлиги таннархини тўғри ва ишончли ҳисоблашга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Столярова, О. А. Особенности организации учета в гостиничном бизнесе / О. А. Столярова, Н. С. Щербина. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2016. — № 10 (114). — С. 884-887. — URL: <https://moluch.ru/archive/114/29755/> (дата обращения: 11.02.2023).

2. К.Б.Уразов, Н.У.Худойбердиев ва бошқалар. Туризм ва меҳмонхона хўжалигида бухгалтерия ҳисоби ва молия. Ўқув қўлланма.-Т: “Iqtisodiyot”, 2020. 298-б.

3. Авлокулов А.З. Молиявий натижалар ҳисоби ва аудити методологиясини такомиллаштириш. Иқтисодиёт фанлари доктори (DcS) диссертацияси автореферати. Тошкент-2019. 15-б.

4. Ташназарова Д.С. Харажатлар ва таннарх тушунчаси, уларнинг мазмуни ва тавсифи. // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” илмий электрон журнали. Тошкент. 2021-йил 3-сон, май-июнь, Б. 32

5. Ш.Ҳайдаров, А.Тошхўжаева. Как формируется стоимость гостиничных услуг.

https://buxgalter.uz/publish/doc/text165458_uchet_okazaniya_gostinichnyh_uslug1#.

Кириш санаси 03.04.2023

6. Ценообразование и себестоимость гостиничных услуг

<https://www.audit-it.ru/articles/account/otrasl/a92/42258.html>

7. Ташкенбаева З.У. Особенности управленческого учета в гостиничном

бизнесе Узбекистана. <https://scientificjournal.ru/images/PDF/2016/VNO-23/osobennosti-upravlencheskogo-ucheta-v-gostinichnom-biznese-uzbekistana.pdf>.

Кириш санаси 04.04.2023

8. МҲМС. Лойиҳаси. 2022 йил

[//МҲМС молиявий ҳисоботнинг миллий стандарти.pdf](https://mhmcs.uz/publish/doc/text143540_mehmonhona_biznesi)

9. https://gazeta.norma.uz/publish/doc/text143540_mehmonhona_biznesi

10. https://gazeta.norma.uz/publish/doc/text143540_mehmonhona_biznesi

11. Д.С.Ташназарова. Устама ишлаб чиқариш харажатлари маҳсулот таннархини шакллантиришда муҳим омил. //“Zamonaviy marketing texnologiyalari: tendensiyalar, muammolar va istiqbol” мавзусида халқаро илмий-амалий анжуман тезислар то’плами. –Самарқанд, 2022 йил 10 декабрь. Б. 219-223